

La noció de normalització terminològica per al treball documental

M. Teresa Cabré Castellví
Universitat Pompeu Fabra (Barcelona)
teresa.cabre@trad.upf.es

RESUM

En primer lloc, s'analitza la diversitat del concepte *normalització* aplicat a la Terminologia, amb la finalitat de precisar que el concepte de normalització és l'adequat per al treball documental. En segon lloc, es precisa una proposta terminològica per a la Documentació; es proposa que, dins del procés documental, ha d'adequar-se l'actuació terminològica a les característiques de cada operació

RESUMEN

En primer lugar, se analiza la diversidad del concepto normalización aplicado a la Terminología, con la finalidad de precisar qué concepto de normalización es el adecuado para el trabajo documental. En segundo lugar, se precisa una propuesta terminológica para la Documentación; se propone que, dentro del proceso documental, debe adecuarse la actuación terminológica a las características de cada operación.

Introducció

És àmpliament coneguda la necessitat que la Documentació té de Terminologia per dur a terme el treball de descripció de la informació. També s'ha escrit abastament sobre la importància de la terminologia per a la comunicació especialitzada i sobre la necessitat de normalitzar la terminologia per tal d'assegurar la univocitat comunicativa i informativa. No s'ha precisat gaire, en canvi, sobre la discriminació d'aquesta necessitat i sobre la incidència de la normalització en els distints tipus de necessitats terminològiques. Aquesta manca de reflexió sobre els contextos en què es precisa la normalització de la terminologia i sobre les diferents maneres d'entendre el procés de normalització, explica l'automatisme que existeix entre els especialistes en terminologia quan afirmen que la comunicació i la representació del coneixement només s'aconsegueix amb la utilització de terminologia normalitzada.

El propòsit d'aquest article és doble. En primer lloc, tractarem de presentar alguns elements relatius al concepte de normalització terminològica, amb un objectiu triple:

- Aclarir el concepte de normalització terminològica, situada dins del concepte de normalització general i connectada a la normalització d'una llengua.
- Considerar la necessitat d'aquesta normalització terminològica i de les condicions de realització en el marc del camp documental.
- Presentar alguns aspectes de la normalització terminològica que puguin conduir a una proposta més en concordància amb les demandes i amb les necessitats de les societats actuals.

En segon lloc, intentarem precisar una proposta terminològica per a la documentació, que approximi la recerca d'informació a les característiques expressives dels usuaris, per tal d'aconseguir una major adequació a les necessitats d'usuaris diferents.

1. Qüestions prèvies de terminologia

Abans d'abordar el nucli del treball, farem algunes precisions sobre la terminologia que usarem. Habitualment, s'usa el terme *normalització* per referir-se a dos conceptes distints: a) el procés de convertir o convertir-se en normal, entesa com a patró, estàndard o forma de referència; i b) el procés de convertir o convertir-se en normal, és

a dir, en usual o habitual. En aquest article ens referirem únicament al primer sentit, el del terme *normalització* com a sinònim d'*estandardització*.

De tots és sabut que la normalització en el sentit d'estandardització suposa actuar directament sobre el codi d'una llengua i indirectament sobre l'ús. S'actua sobre el codi en la mesura es crea una unitat nova o es dona a una variant l'estatus de forma de referència; s'actua sobre l'ús en la mesura que s'intenta que el parlant redueixi les possibilitats d'elecció denominativa i tendeixi a utilitzar la forma de referència en nom d'una eficàcia comunicativa més gran.

Però a més dels dos sentits anteriors, el terme *normalització* aplicat a la terminologia en el seu sentit regulador, serveix tant per designar la fixació d'unes varietats per la via de l'autoregulació, com per denominar la intervenció d'una organització per tal d'establir la preferència d'unes formes sobre unes altres, de tal manera que el seu camp semàntic inclou almenys quatre sentits:

- El de *normalització institucional*, procés mitjançant el qual una institució estableix l'ús preferent d'una forma de designació elegida entre les diverses formes concurrents en el discurs, o bé encunyada com a neologisme
- El de *normalització internacional*, procés mitjançant el qual una organització de caràcter internacional estableix la denominació o denominacions que en cada llengua designaran els conceptes establerts internacionalment per aquest organisme
- El de *normalització autogestionada pels usuaris*, procés pel qual un sistema terminològic determinat s'autoregula per un acord entre els usuaris
- El de *normalització autogestionada per l'ús*, procés pel qual el sistema de regulació, i per tant de restricció de denominacions concurrents, es regula per la freqüència d'ús d'unes formes sobre unes altres, sense que hi hagi un acord previ en aquesta reducció.

Tenint en compte els factors anteriors, el treball que realitza el terminòleg per confeccionar el glossari dels termes d'una especialitat pot ser descriptiu, centrat en la recerca dels termes que efectivament *usen* els especialistes en la comunicació professional, o prescriptiu, quan selecciona i presenta els termes de forma que orientin l'ús que els parlants *han de fer-ne*.

Si realitza un treball prescriptiu, aquesta prescripció pot ser de diferents tipus si tenim en compte els aspectes de les unitats terminològiques que són objecte d'intervenció i la finalitat d'aquesta intervenció.

En la proposta clàssica o wusteriana de la Terminologia, només es concebia la normalització en el context de la comunicació internacional estandarditzada entre especialistes, però el naixement d'esquemes nous de normalització de base sociolingüística va obrir als anys setanta, una noció nova de normalització terminològica que consisteix en la fixació de formes de referència per a la creació i per a la consolidació d'un registre estàndard de comunicació dins d'una llengua.

I encara més, en els últims temps ha nascut un nou concepte de normalització terminològica, destinat a acréixer el desenvolupament econòmic de països amb una tradició cultural molt forta allunyada del patró propi dels països tecnològicament desenvolupats. Aquesta normalització s'aplica a l'activitat terminològica de països amb polítiques de desenvolupament econòmic en què el treball terminològic es fonamenta en una base social i cultural, més que sociolingüística.

2. La normalització com a procés

L'Organització Internacional d'Estandardització (ISO), que va ser creada el 1947 per «desenvolupar normes universals que milloressin la comunicació i la cooperació internacionals i reduïssin les barreres dels intercanvis comercials a nivell internacional», defineix el terme *normalització* de la manera següent:

«Process of formulating and applying rules for an orderly approach to a specific activity for the benefit and with the co-operation for all concerned, and in particular for the promotion of optimum overall economy taking due account of functional conditions and safety requirements.»

Com és sabut, el resultat d'un procés de normalització internacional és una decisió consensuada per una comissió representativa, que es recull en una norma, document en què figuren els aspectes acordats entre les parts i on se n'especifiquen els àmbits d'aplicació.

El discurs de la normalització internacional defensa que la normalització permet reduir les diferents varietats d'un mateix producte a una sola o a unes quantes, i que aquesta simplificació facilita l'homologació pel que fa a les condicions de qualitat, funcionament i compatibilitat, entre d'altres. La normalització dels termes que denominen productes és una conseqüència lògica d'aquest tipus d'activitat.

Dues són les lectures que se solen fer de la normalització terminològica internacional: per un costat, la dels que sostenen que és el fruit d'una necessitat ineludible gestionada per decisió voluntària; i, de l'altre, la dels que la perceben com una imposició per tal com la consideren una interferència il·legítima en el desenvolupament natural de qualsevol activitat, incloses les llengües.

La intervenció normalitzadora es manifesta sobre les dades lèxiques en dos casos distints: en la normalització internacional de formes de designació de conceptes consensuats prèviament, i en l'estandardització (o normalització) de diverses formes de denominació en una mateixa llengua amb la consegüent jerarquització dels usos en relació a una norma de correcció.

En aquest marc, tant una activitat normalitzadora com l'altra són operacions que han de complir condicions i dur-se a terme de manera sistemàtica. En ambdós casos es tracta d'una activitat institucionalitzada de reducció de formes concurrents, que sacrifica la varietat a favor de la uniformitat, que ha de dur-se a terme mitjançant el consens o la implantació progressiva, i no per imposició automàtica, perquè és una activitat que no té un altre valor que la seva aplicació (una norma no té cap valor si no se segueix). Les finalitats, però, són matisadament diferents: en el primer cas es normalitza a favor de la comunicació internacional entre experts; en el segon, a favor de la reafirmació d'una llengua a través de la consolidació del registre estàndard de comunicació.

3. Normalització i terminologia

La normalització de la terminologia abraça, a parer nostre, dos aspectes distints. D'una banda, en el marc de la normalització industrial, és un dels vessants inevitables del procés de normalització dels productes i exerceix un paper important en les transaccions comercials i industrials. La terminologia permet als especialistes representar el coneixement i expressar les idees, ja que els termes són el vehicle més apte per concebre i redactar les normes sobre els productes. De l'altra, la terminologia és una de les peces inevitables de la comunicació especialitzada, sense la qual una llengua no pot ser considerada completa, ja que no pot utilitzar-se per a tots els usos i situacions.

En els dos casos, sembla lògic sostenir que la denominació dels nous avenços científics i tècnics, i les múltiples novetats que apareixen de manera incessant en la societat requereixen disposar d'una terminologia permanentment actualitzada, perquè una llengua que vulgui respondre al repte de l'actualitat no pot quedar enrere en l'actualització del lèxic d'especialitat.

Ara bé, aquesta activitat terminològica no pot deslligar-se de l'activitat lingüística general sense deixar de confiar en els mateixos agents. La terminologia forma part d'una llengua natural, i com a tal s'ha de tractar. Però, també, el treball en terminologia està fortament condicionat pel grau d'elaboració i d'actualització de la llengua general, fins al punt de situar el treball sobre les llengües en dos extrems oposats metodològicament: el de la descripció i el de la neologia sistemàtiques.

La normalització d'una llengua especialitzada de qualsevol àmbit professional ha de proposar actuacions tant en el camp de la creació de recursos adequats (i estandarditzats) per expressar l'especialitat, com en el de l'estatus, en forma de mesures d'implantació de les formes normalitzades en l'àmbit real de comunicació.

No cal dir que els dos àmbits d'actuació són imprescindibles per poder parlar de normalització terminològica, ja que, de la mateixa manera que només pot parlar-se de l'èxit d'un pla de normalització lingüística quan s'ha arribat a canviar la situació d'una llengua, l'èxit d'un pla de terminologia no s'acaba amb la seva elaboració, de major o menor qualitat tècnica, sinó que requereix la implantació en l'ús dels seus usuaris reals: els especialistes. I per arribar a aquest objectiu, no és suficient comptar amb uns productes ben elaborats, sinó que aquests han d'estar adaptats al màxim a cada situació per afavorir-ne la utilització. La difusió de la terminologia ha d'anar acompanyada d'accions efectives d'implantació i de mesures indirectes que canvien els costums, les actituds i la imatge de prestigi de la llengua que es vol normalitzar.

4. Condicions de la normalització terminològica

Els que treballen en l'àmbit dels termes des del punt de vista de la normalització saben perfectament que un procés d'estandardització de la terminologia ha de fonamentar-se en un conjunt de condicions (de caràcter implícit) que permetin delimitar el marc en què aquest procés té validesa i ajudin a establir els criteris amb què han d'operar els especialistes.

Entre les condicions que s'han de tenir presents, podríem citar, en primer lloc, que ha de dur-se a terme a través dels organismes pertinents, que només pot aplicar-se al conjunt de les llengües d'especialitat, però no al lèxic general, i que ha d'incloure totes les disciplines, àmbits i camps especialitzats, malgrat que és en els àmbits tècnics, científics i en algunes activitats comercials on més s'ha portat a la pràctica.

En segon lloc, destacaríem que les decisions que es prenen en la normalització de termes han de proposar en tots els casos formes viables, tenint en compte, alhora, factors de tipus sociolingüístic, psicolingüístic i gramatical.

En tercer lloc, és precís recordar que en les matèries que han de ser objecte de transferència internacional les propostes de fixació de formes terminològiques han de compatibilitzar el punt de vista nacional i l'internacional, i no poden realitzar-se al marge dels especialistes. La normalització de termes és un treball d'equip en què han de participar especialistes i terminòlegs, cadascú en el seu paper.

Però malgrat tenir en compte tots aquest factors, una operació d'estandardització no sempre aconseguix el que es proposa. Només si es parteix d'un bon coneixement de la realitat complexa de les llengües i d'una actitud de respecte cap a les diferents comunitats i grups de parlants, la intervenció pot adquirir una certa legitimitat.

En aquest sentit es pronuncien Guespin i Laroussi (1989):

«La normalisation terminologique est un objectif légitime, mais elle demande que soient maîtrisés de nombreux facteurs. Quand elle néglige la réalité des pratiques langagières, elle s'effectue au marge des langues réelles. Pour réussir, une opération de normalisation terminologique doit procéder à une diagnose glottopolitique claire.»

I acaben especificant que el procés de normalització dels termes ha de tenir en compte factors com les condicions de producció dels discursos científics i l'evolució de les relacions entre ciència i tècnica; les condicions de comunicació en la transferència de coneixements i de tecnologia; o les formes que revesteix el conflicte lingüístic, inevitable en tota situació de normalització.

5. Canvis socials i normalització terminològica

Les primeres activitats relacionades amb la normalització de la terminologia neixen de la necessitat dels científics d'establir formes de comunicació unívokes per a usos professionals. Així, sorgeixen les nomenclatures en ciències naturals i experimentals, i les formes estandarditzades en la tècnica. Una mica més tard, les necessitats dels intercanvis comercials provocats pels inicis de la industrialització, donen lloc a la redacció de reglaments de producció, primerament d'ús intern per racionalitzar la producció, i posteriorment d'abast més general per facilitar les relacions d'intercanvi. Aquests reglaments són el precedent més clar del que més endavant seran les normes. Des d'aleshores s'imposa l'evidència que una reglamentació aïllada sobre productes esdevé inoperant si no s'acompanya d'una reglamentació sobre el llenguatge que els designa. Conseqüentment, la normalització industrial es revela com una activitat estretament lligada a la terminologia.

La revolució industrial del segle XIX, que impulsa definitivament la cooperació internacional, planteja explícitament la necessitat d'unificar alguns sistemes de producció, mesures, pesos i altres aspectes que són objecte d'intercanvi (i, amb ells, la terminologia). D'aquesta manera es confirma la importància creixent de la normalització terminològica com a pràctica que permet reduir les diferències i afavoreix la comunicació de base econòmica.

Sembla evident, doncs, que –si la comunicació internacional requereix la normalització d'objectes i d'activitats– la normalització de les denominacions, en el sentit de reducció de les diferents varietats possibles a una de sola, era totalment inevitable.

Fins aquí la normalització de la terminologia tenia un marc únic: la comunicació estandarditzada internacional fonamentalment per a temes industrials. Malgrat tot, l'evolució de les societats al llarg del segle XX ha fet explotar l'homogeneïtat de la normalització dels termes especialitzats portada a terme fins aquest moment. I això perquè diferents factors, bàsicament de tipus socioeconòmic i cultural, han fet variar el context d'actuació. En efecte, aquests factors han actuat de forma paradoxal: d'una banda, han reforçat la necessitat de la normalització com a sistema de comunicació internacional; però, de l'altra, han fet rebentar l'esquema específic i controlat de la normalització.

Si bé és cert que un esquema de globalització econòmica i cultural requereix necessàriament una uniformització en les formes de pensament i d'expressió, l'ampliació del coneixement més enllà dels cercles restringits dels especialistes a través de l'ensenyament i dels mitjans de comunicació ha descontrolat el context en el qual la normalització terminològica es desenvolupava. A aquest factor s'hi ha d'afegir la tendència defensiva que da-

vant de la situació d'uniformització han desenvolupat les societats actuals, reivindicant el dret a preservar la identitat. Aquesta paradoxa ha produït una situació inicialment contradictòria entre dues forces oposades (la unificació i la diversificació), però cada vegada més saludable, en el sentit que ha fet néixer una diferenciació de situacions de comunicació especialitzada davant de les quals els grups han de definir els usos lingüístics.

Així, en l'esquema de la comunicació especialitzada, les dues grans funcions atribuïdes a la terminologia (la representació del pensament especialitzat i la seva transferència) han hagut de diferenciar dos nivells d'actuació: el real i l'estandarditzat. En el primer nivell, es representa el coneixement real, i, per tant, necessàriament esbiaixat culturalment, ja que els usuaris no poden desprendre's dels valors culturals que transporta el llenguatge ni de les característiques de la realitat que ha conceptualitzat. En aquest mateix nivell, la comunicació o transferència del pensament es desenvolupa també en situacions reals, que admeten, per tant, esquemes i interlocutors diversificats que obren necessàriament l'esquema de comunicació clàssic d'especialista a especialista a altres possibilitats d'interlocució (el discurs didàctic o el divulgatiu). Així, els conceptes de nivells d'abstracció, graus d'especialització o densitat terminològica, adquireixen un paper de primer ordre en aquesta proposta.

Paral·lelament, en una aproximació de representació i comunicació especialitzada estandarditzades, pròpies del segon nivell, el pensament i la seva transferència apareixen en un esquema creat semiartificialment per consens i, per tant, controlat per les decisions prèvies, tant pel que fa a la conceptualització de la realitat com a la seva expressió. És en aquest esquema, en què les característiques atribuïdes a la terminologia –d'absència d'ambigüitat i de polisèmia, i d'univocitat– es donen en la màxima potència.

Però, com és lògic, en les situacions de normalització nacional o regional d'una llengua, les condicions són diferents, en el sentit que no són de base cognitivolingüística, com en l'aproximació que acabem de descriure, sinó sociolingüística. Una aproximació normalitzadora de base sociolingüística no pot assumir el concepte d'estandardització internacional per raons evidents. En la normalització internacional, l'estandardització es dona en dos aspectes: el conceptual i l'expressiu. En la normalització de base sociolingüística, es preserva la conceptualització lligada a la llengua i a la cultura, i només es produeix una reducció formal en el pla denominatiu.

Si aprofundim una mica més en l'esquema de possibles conceptes de normalització terminològica, trobem recentment una proposta nova que, encara que participa d'aspectes de les dues anteriors, presenta característiques específiques. En aquest nou esquema de normalització –que podríem denominar sociocultural– propi de països amb una cultura genuïna allunyada de la cultura dominant del món industrialitzat, la normalització es realitza sobre la base d'adaptar la cultura pròpia a la cultura internacional, de tal manera que es preserva els elements culturalment positius de la cultura pròpia i se'n rebutja els conceptes ancestrals antiequitatius, per poder establir una comunicació nacional i internacional més àmplia per al desenvolupament cultural, social i econòmic d'aquestes societats.

Així doncs, la intervenció prescriptiva sobre la terminologia d'una llengua pot realitzar-se actuant en diferents aspectes de les unitats terminològiques i amb objectius distints. Així, d'acord amb els dos paràmetres que hem remarcat (l'aspecte dels termes sobre el qual s'intervé i la finalitat de la intervenció), podem distingir entre *estandardització (o normalització) conceptual i denominativa internacional*, *estandardització lingüística d'àmbit nacional o regional*, i *estandardització sociocultural*. En el primer cas s'inscriu l'activitat de l'ISO i dels comitès internacionals de normalització que, sobre una base de fixació d'un concepte prèviament establerta, fixen les denominacions corresponents a cada llengua. En el segon cas tenim l'activitat terminològica de base sociolingüística pròpia de països amb polítiques lingüístiques de normalització (o *aménagement*) destinades a impulsar l'ús d'una llengua en una comunitat. I en el tercer cas situem l'activitat terminològica pròpia de països amb polítiques de desenvolupament econòmic.

6. Funcions de la Terminologia

Les funcions que al llarg de l'evolució de la disciplina s'han atribuït a la Terminologia són fonamentalment dues: la representació del coneixement i la seva transferència.

En efecte, la terminologia és el factor privilegiat, encara que no l'únic, de representació del coneixement especialitzat. Una de les característiques lingüístiques més destacables dels textos científicotècnics és la presència d'unitats específiques d'un àmbit especialitzat. El grau d'especialització d'aquests textos en fa variar la densitat terminològica: més nivell d'especialització, més densitat terminològica. Per això, si les unitats terminològiques són el mode privilegiat d'expressió del coneixement especialitzat, podem dir que la seva primera funció és la de representar aquest coneixement. Cada unitat terminològica correspon a un nus cognitiu dins d'un camp d'especialitat i el conjunt d'aquests nusos connectats per relacions específiques (causa-efecte, tot-part, contigüitat, anterioritat-posterioritat, etc.) constitueix la representació conceptual d'aquesta especialitat. Si això és així, podem afirmar que mitjançant la terminologia representem la realitat especialitzada.

Paral·lelament a la representació de la realitat, categoritzada en classes de conceptes relacionats, les unitats terminològiques serveixen també per a la transmissió d'aquest coneixement, és a dir, per a la comunicació. En aquest punt, convé dir que les situacions de comunicació en les quals apareixen els termes són essencialment les situacions especialitzades restringides pragmàticament pel que fa a les característiques dels interlocutors (essencialment de l'emissor), de la temàtica que es transmet, de les funcions que es persegueixen amb la transferència i de les situacions de comunicació.

Si assumim, doncs, les dues propostes anteriors, podem dir que la terminologia, sigui quina sigui la temàtica o el context en què es produeix, compleix sistemàticament dues funcions: la funció de representar el coneixement, sempre especialitzat, i la de transmetre'l.

La presència constant d'aquestes funcions en la terminologia, no obstaculitza, però, que en tots els casos l'envergadura de les dues funcions sigui la mateixa, ni que sigui constant la seva relació amb el coneixement general. No tractarem ara d'aquesta relació, però sí que considerarem les dues funcions en dos contextos terminològics diferents.

En el context d'un treball descriptiu, la terminologia s'entén com una activitat de recopilació i d'il·lustració de les fórmules detectades en el discurs especialitzat. És el mateix discurs el que proporciona al terminòleg la informació cognitiva necessària sobre l'àmbit de coneixement, i és també el discurs el que el proveeix d'unitats per expressar aquest coneixement. El resultat d'un treball d'aquest tipus és un llistat ampli d'unitats de coneixement amb graus de lexicalització diferents (i que inclou, per tant, unitats terminològiques, fraseològiques i contextos específics) que presenten un índex important de variació formal de tipus diferents. El resultat permet escollir variants d'acord amb paràmetres de correcció i d'adequació del discurs especialitzat.

Situats en el marc d'un treball prescriptiu d'orientació conceptual destinat a garantir la comunicació internacional en un determinat registre, la terminologia s'entendrà com una activitat destinada a proporcionar unitats úniques d'expressió i de comunicació. Conseqüentment, els especialistes en terminologia, terminòlegs de formació lingüística o especialistes, hauran d'intervenir per establir una (pretesa) unitat conceptual sobre la base consensuada de la fixació d'unes equivalències interlingüístiques no sempre fàcils d'establir, construïdes sobre els fonaments d'una reducció de la variant en el si de cada llengua. El resultat és un llistat plurilingüe de denominacions estandarditzades corresponents a un únic concepte preestablert.

Sembla evident que el valor d'una unitat terminològica en un i altre context de treball és notòriament distint. En el cas del treball descriptiu, els termes són unitats de doble funció, representatives i comunicatives. Des del punt de vista de la seva capacitat de representació, permeten referir-se a una realitat especialitzada, que assumeix diferents nivells d'especialització, no sempre homogènia, ni tant sols dins del pensament científic. Des del punt de vista de la seva capacitat de transferència, les unitats concebudes d'aquesta manera permeten la comunicació a diferents nivells, que de major a menor grau d'especialització serien els següents: entre especialistes, d'especialista a aprenent d'especialitat, i entre especialista o mediador comunicatiu i el públic en general.

En el cas del treball prescriptiu, els termes són també unitats de doble funció: en la seva capacitat de representació denominen una realitat homogènia i estàtica, construïda sobre la base del consens (i doncs en certa mesura «fictícia»); i, des del punt de vista de la transferència, permeten denominar interlingüísticament aquesta realitat construïda a partir d'un segon consens sobre les formes d'equivalència. És en aquest context que els principis d'univocitat i monosèmia de les unitats terminològiques arriben al seu sentit més ple. La comunicació que permet aquesta terminologia es redueix a un únic registre establert també sobre la base del consens.

D'acord amb els paràmetres anteriors, direm que malgrat que la terminologia compleix en les dues aproximacions una doble funció (representacional i comunicativa), en la terminologia d'orientació estandarditzadora, tant la representació com la transferència estan restringides per factors de conveniència i consens, cosa que li confereix un caràcter semiartificial; en canvi, en la terminologia d'orientació bàsicament comunicativa, més propera al lèxic, la representació inclou elements de base cognitiva lligats al context lingüístic i social en què es produeix i la transferència participa dels índexs de varietat comunicativa pròpia dels dialectes i dels registres establerts per una lingüística de la variació.

7. Terminologia i Documentació

La terminologia és una peça clau del procés documental; el coneixement especialitzat es vehicula en els textos a través dels termes tècnics. Descriure el contingut d'un document requereix doncs l'ús d'una sèrie d'unitats terminològiques que en sintetitzen el coneixement.

La connexió que s'estableix entre la Terminologia i la Documentació és de naturalesa bidireccional, a diferència de la que es dona entre la terminologia i la traducció, que és unilateral (la traducció especialitzada necessita la terminologia, però no a la inversa).

En efecte, la Documentació requereix la Terminologia per descriure o representar el contingut dels documents. Mitjançant el procés d'indexació, que consisteix a destacar els elements pertinents per a la recuperació de la informació, els textos es redueixen a nusos de significat. Cada un d'aquests nusos és, en la majoria dels casos, una unitat de caràcter terminològic.

La Terminologia requereix la Documentació per «existir». Els termes especialitzats es donen de manera natural en el discurs oral o escrit dels especialistes, i només artificialment es troben en els glossaris i diccionaris. D'aquesta manera, el discurs especialitzat i els textos que produeix és l'ancoratge natural de la terminologia, i és a partir d'aquests textos o documents que el terminògraf realitza el treball descriptiu que el porta a la confecció d'un glossari especialitzat.

Aquesta necessitat bilateral es dona en un doble vessant:

- a. En el vessant teòric de la Documentació: la Terminologia és necessària per donar compte del concepte mateix de document especialitzat, entès com una unitat d'informació composta d'unitats informatives de nivell inferior enllaçades entre si. Sense cap mena de dubte, la unitat terminològica és una de les unitats de coneixement del text, la unitat cognitiva per excel·lència en el cas dels documents especialitzats.
- b. En el vessant aplicat de la Documentació, tant en l'activitat de descripció documental del contingut o indexació, com en el procés de recuperació de documents a partir del contingut: els índexs i thesaurus no són més que recopilacions bàsicament terminològiques, amb expressió de determinats enllaços de contingut més o menys reduïts segons el tipus d'obra.

Així doncs, podem afirmar que la Terminologia és absolutament necessària tant per donar compte de la morfologia dels documents com per resoldre qüestions pràctiques de documentació.

Malgrat el que s'ha dit fins ara, la terminologia que ha d'utilitzar la documentació no sempre és fàcil de determinar. Parlar de «la» terminologia en relació a la documentació no és més que una simplificació del tema. La teoria i la pràctica de la terminologia es diversifiquen cada vegada més, i aquesta diversificació permet distingir situacions diferents de treball que requereixen àmbits diferents de decisió.

Si agafem com a base l'esquema funcional de la terminologia exposat en l'apartat anterior, podem dir que la documentació necessita els marcs de treball de la terminologia, el descriptiu i el normatiu, encara que aquesta idea pugui crear una certa confusió. Certament, la descripció documental parteix necessàriament dels documents reals produïts pels especialistes. Per això, si es prenen com a base documents de nivell diferent de formalització i d'especialització, es converteix en una font de diversificació i variació. La terminologia que el documentalista indexa en els documents és una terminologia real i, com a tal, no totalment controlada.

D'altra banda, la producció d'instruments de recuperació dels documents té com a finalitat fixar les formes de representació de la informació per tal de facilitar-ne posteriorment la recuperació. Aquesta operació, portada al seu perfil més ortodox, requereix l'ús d'una terminologia estandarditzada, almenys dins del treball documental d'un centre o d'una organització. Per això, la variació denominativa en els thesaurus i en les jerarquies es redueix al mínim necessari.

No cal dir que aquesta opció representa per a la documentació una arma de doble tall. Per un costat, afavoreix la recuperació de la informació ja que s'ha sistematitzat la descripció dels continguts. Per l'altre, «força» la naturalitat expressiva de l'usuari. Novament ens trobem entre la dicotomia que planteja tot procés de normalització, que, encara que pugui ser voluntari, sempre condueix a un estat «artificial». Normalitzar la terminologia del procés documental, en general o en el si d'un organisme, suposa allunyar la documentació de la naturalitat expressiva de l'usuari i fer-lo entrar en la lògica del llenguatge «controlat» per voluntat pròpia o aliena.

En aquesta època en què la ciència aplicada defensa que tot producte fruit de l'aplicació ha de complir la condició de fer autònom l'usuari i d'oferir-li un entorn amigable, sotmetre l'accés a la informació al coneixement i al domini pràctic d'un instrument construït sembla ser poc adequat. S'ha d'explorar, doncs, vies noves de solució per tal que la descripció documental pugui ser sistemàtica, però la recuperació sigui més flexible i adaptada a l'usuari. Per a això, és necessari que els documentalistes dedicats a la construcció de classificacions i thesaurus siguin conscients de la problemàtica de la normalització en terminologia, de la seva bifuncionalitat i de les possibilitats metodològiques que ofereix el treball terminogràfic segons que es tracti de cobrir les necessitats de codificació (que poden gestionar-se a partir d'un control terminològic rígid) o de descodificació, que han d'acostar-se

als modes espontanis de comunicació dels usuaris. No és possible compaginar les dues necessitats si es parteix de la idea que la terminologia usada per a la descripció del contingut documental no ha de coincidir necessàriament amb la utilitzada per un usuari per fer cerques d'informació. I si s'accepta aquesta idea, la metodologia de treball per arribar a una terminografia sistemàtica i controlada o a una terminografia que admeti variació (sense que això suposi una asistematicitat incontrolada) haurà de ser parcialment diferent.

8. Conclusió: cap a la necessitat de diferenciar situacions de normalització de la Terminologia aplicada a la documentació

En terminologia, pocs semblen dubtar de la necessitat de normalitzar els termes per dur a terme la representació i la transferència dels coneixements especialitzats, ja sigui per a finalitats purament científiques de base conceptual, com per a finalitats centrades en la fixació i l'ús de les llengües a través de l'establiment d'un registre estàndard ben fonamentat. Ningú dubta tampoc de la importància que la terminologia té en documentació, ni de la necessitat que té la documentació de controlar la descripció del contingut per tal de afavorir-ne l'accés posterior.

Però són poques les iniciatives que, des de la Terminologia, han plantejat amb rigor la necessitat de diversificar el concepte de normalització i d'adaptar-lo a les necessitats pròpies de cada context. I en l'àmbit de la documentació s'ha repetit sistemàticament, però potser sense massa reflexió, que l'única terminologia apta per als treballs de documentació era la terminologia normalitzada, però sense precisar què significa *normalitzada* en el treball documental ni si era realment necessària en totes les activitats.

En aquest article hem analitzat, en primer lloc, la diversitat del concepte *normalització* aplicada a la terminologia amb la finalitat de precisar quin concepte de normalització és l'adequat per al treball documental; i, en segon lloc, hem proposat que, dins del procés documental, s'ha d'adequar l'actuació terminològica a les característiques de cada operació, distingint per les seves condicions diferents la descripció del contingut documental, que està únicament en mans del documentalista, de la recuperació d'informació, que afecta també l'usuari. Per a la primera activitat, la descripció, advoquem per una terminologia rígidament controlada; per a la segona, l'accés a la informació, defensem una terminologia més variada i flexible propera a la naturalitat expressiva dels usuaris. Les noves tecnologies de la informació ens permeten aquesta doble via sense que per això el treball documental perdi sistematicitat i eficàcia.

Bibliografia

- CABRÉ, M.T. (1996). «L'attività terminologica: armonizzazione e prospettive di intercambio». *La terminologia Technico-Scientifica nella Comunicazione Internazionale*. Roma: Ministero dell'Università e della Ricerca Scientifica e Tecnologica, p. 35-44.
- CABRÉ, M. T. (1996). «Importancia de la Terminología en la fijación de la Lengua: la planificación terminológica». *Revista Internacional de Lingua Portuguesa (RILP)*. Nº 15, p.9-24.
- CABRÉ, M. T. (1996). «Importancia de la Terminología en la fijación de la Lengua: la planificación terminológica». *Terminologia Científicas e Técnicas, Publicações/Working Papers*. Nº 31, p. 51-67.
- CABRÉ, M. T. (1997). «Las fuentes terminológicas para la traducción». Conferència impartida en el marc dels Cursos de Verano 1997: Fuentes de información y técnicas documentales aplicadas a la traducción. Universidad de Valladolid, Campus Soria.
- CABRÉ, M. T. (1997). «Standardization and Interference in Terminology». *The Changing Scene in World Languages. Issues and challenges*. American Translators Association Scholarly Monograph Series. Volum IX, p. 49-74.
- CABRÉ, M. T. (1998). (en premsa) «Précision sur le discours de spécialisé », Homenage à Maurice Tournier. Centre National de la Recherche Scientifique. Institute National de la Langue Française.
- CABRÉ, M. T. (1998). (en premsa). «El discurs especialitzat o la variació funcional determinada per la temàtica: noves perspectives». Caplletra. Variació lingüística.
- CABRÉ, M. T. (1998) (en premsa). «La terminologia catalana: correcció i adequació». Barcelona: Abadía de Montserrat.